

ПРОУЧВАНЕ НА РОЛЯТА НА СОЦИАЛНИТЕ МРЕЖИ ЗА КОНСОЛИДАЦИЯТА НА ЕМИГРАНТСКИТЕ ОБЩНОСТИ И ВЪВ ВРЪЗКА С ИЗГРАЖДАНЕТО И СЪХРАНЯВАНЕТО НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО

Георги Георгиев

Мрежа е понятие, което обхваща в себе си поне три модалности, необходими за подхода към така формулирания теоретичен проблем. Мрежата може да се разбира първо като *реален* процес на всекидневни действия, комуникация и взаимопомощ в рамките на мигрантската общност. Второто направление, в което може да се мисли мрежата е като *виртуална* мрежа на дигиталните канали за комуникация, като „Фейсбук“, „Ютуб“ и др. Третият аспект на понятието мрежа, който ще разгледам, е свързан с понятието като теоретичен инструмент. В случая въпросът е доколко можем да използваме мрежата като подход за качествено изследване на мигрантската общност. В моята презентация ще разграничавам тези три модалности на понятието мрежа и ще засегна част от теоретичните проблеми и въпроси, които възникват при проблематизирането на това твърде самоочевидно понятие в съвременната всекидневна и академична култура.

Втората стъпка ще е да се опитам да обвържа понятието на мрежата с консолидацията на мигрантските общности и съхраняването на културното наследство, което е и основен фокус на проекта. При прехода от теоретичния анализ на понятието мрежа към проблематиката на културното наследство, ще използвам собствени наблюдения от теренни изследвания.

Понятието „мигрантска мрежа“ се определя от изследователските кръгове около Дъглас Маси като „набор от междуличностни връзки, които свързват мигранти, бивши мигранти и не-мигранти в районите на изпращащата и приемащата общност чрез родови, приятелски и общностни връзки. Те увеличават възможността за интернационално движение защото понижават цената и риска на движението и увеличават очакваните нетни приходи от миграцията. Мрежовите връзки конституират форма на социален капитал, който хората могат да използват, за да добият достъп до различни видове финансов капитал: работа в чужбина, високи заплати, възможност за събиране на спестявания и изпращане на пари в родината (Arango et al. 1998). Втората част от това определение на мигрантските мрежи се доближава до теоретичната постановка на Пиер Бурдийо за социалния капитал. Според Бурдийо социалният капитал е „сума от ресурси, актуални или виртуални, които се натрупват от индивиди или групи по силата на участието им в устойчива мрежа на повече или по-малко институционализирани връзки на взаимна близост и признаване“ (Bourdieu, Wacquant 1992). Според изследователи на миграциите, следващи Бурдийо, основна характеристика на социалния капитал е неговата способност да се трансформира в други форми на капитал, основно във финансов капитал, който в случая означава високи заплати и възможността да се пращат пари от чужбина (Harker et al. 1990). Проблемът в теорията на Бурдийо е изместването на вниманието от задълбочения анализ на културата на общността към логиката на капитала, понятия като социалния капитал и мрежа в случая на изследването на миграциите водят до опасност от редукция на мрежата до възможности за по-големи парични трансфери или трансфери на информация за работа и социални позиции между приемащата и изпращащата страна.

Измества се фокусът от сложната мрежа за взаимопомощ, която включва и други проблеми като приятелство, разпри, помощ при болест, съхраняване

на културното наследство, стратегии за съхраняване на наследството в групата, които засягат и работата по проекта.

Мигрантските мрежи и културните мостове между посрещащата и изпращащата общност могат да бъдат разгледани и с друг не толкова популярен днес подход, чиито корени могат да се търсят в едно класическо изследване, започнало преди 100 години. През 1913 година, полският философ Флориан Знаниецки пристига като имигрант в Чикаго и започва работа като проведач за Американския социолог Уилям Томас и предлага на своя колега методологичен подход за изследване на полските емигранти в Америка (Thomas, Znaniecki 1984).

Уилям Томас, който по това време е вече известен американски социолог, е впечатлен от методологията и се съгласява на съвместна работа по проекта. Уилям Томас споделя трудностите на своя полски колега. В свой автобиографичен очерк Томас пише, че самият той се чувства като имигрант, защото мигрира от корените си в счисления за провинциален щат Тенеси към средите на високата академична култура в Щатите. През 1918 година Томас и Знаниецки публикуват първия том на своя труд *“Полският селянин в Европа и Америка”*. По-късно книгата ще се превърне в класика за изучаване на културата на мигрантските общности.

Специално внимание авторите обръщат на енориите и институционализираната Полско-Американската общност с техните кооперативни магазини, публични артистични изяви, организиране на пикници, лекции, издателска дейност, център за информиране и помощ на новопристигнали имигранти (Thomas, Znaniecki 1984). Един от основните методологични инструменти в анализа на полската мигрантска общност са писмата - презокеанската кореспонденция от началото на 20 век между роднините в Полша и установяващата се полска общност в Америка.

Техният труд е ценен с това, че обръща внимание на каналите на взаимопомощ на имигрантите и медийния, комуникационен елемент в писмата, което в съвременната теория за културата на световна мобилност се обобщава с превърналото се в общо място теоретично понятие мрежа.

В теоретичната литература по проблема все по-често се среща и понятието социална мрежа. Историята на понятието социална мрежа като теоретичен инструмент в социалните науки води началото си от края на 60-те години. Една от най-известните теоретични постановки е публикувана от социолога Марк Грановетер в статията му „Силата на слабите връзки“ през 1973, още преди възникването на персоналните компютри и Фейсбук. Основната цел на Грановетер е да съчетае микро и макро анализ в социологическата теория и да осигури обяснение за процеса на социална кохезия (Granovetter 1973).

Изследователят прилага математическа теория за мрежите и установява „силата на слабите връзки“. С тази метафора той обобщава мостовете между хетерогенни общности, които се установява не толкова чрез силните емоционални връзки между близки приятели и роднини, а чрез „слаби връзки“, чрез хора, които умеят да общуват с хора от различни среди и се превръщат в мост между големи културни дистанции. В този смисъл консолидацията на мигрантските общности може да се търси не толкова в емоционалната привързаност между близки и роднини, а в слабите връзки - хората, които осигуряват преход между изпращащото и приемащото общество.

Това може да се установи в биографичните интервюта, с вглеждането в институциите и хората, които изграждат институциите на българите в чужбина, които сплотяват мигрантите. Обикновено това са хора, които могат да осигурят не само работа на свои близки, но и да уредят безплатна сграда за провеждане на репетиции по фолклорни танци, сграда за училище, контакти с

институциите в България - това са така наречените слаби връзки, чрез които най-детайлно може да се опознае живота в реалната мигрантска мрежа.

Това може да се установи с качествено изследване на мигрантските общности, но трябва да добавим към анализа и незаобиколимото присъствие на виртуалните социални мрежи, създадени след 2004 година с ерата на уеб 2.0. - мрежовият интернет за интерактивна комуникация между потребителите и повече възможности за разгръщане на мащабни бизнес стратегии в сравнение със статичните уебсайтове от края на 90-те.

Още преди създаването на уеб 2.0, в края на 80-те и началото на 90-те години интелектуалните кръгове около френския философ и антрополог Бруно Латур започват да използват понятието „мрежа“ като мощен методологичен инструмент за изследване на възникващите нови технологии, работата на инженери и научни работници във високотехнологични лаборатории. По-късно назовават своя подход теория на дейците мрежи или (Actor-network theory). Една от централните идеи в теорията е да възвърне неживите обекти в нормалния курс на действието при анализа на високотехнологични феномени. Материалните обекти получават равностойно значение наред с действието на човека (Latour 2005).

Това е особено ценно при анализ на социални мрежи като Фейсбук, които само на първо приближение са „виртуални“. Колкото повече навлизат те в изследователската практика, толкова повече забравяме за участието на солидните материални фактори при конституирането на „виртуалните“ мрежи.

Наред с вниманието към неживите обекти, друг ключов елемент в теорията на Латур в технологичната работа зад нововъведенията на компютърните инженери - всеки сайт, всяка публикация във виртуалното пространство е свързана с технологична работа от компетентен човек или група (Latour

1987). *Технологичните предмети и технологичната работа* са реални и осезаеми неща, които много изследователи игнорират, вглеждайки се във „виртуалното“ пространство. В проекта за институционализирането на културното наследство чрез *виртуалните* мрежи това са технологичните обекти, които стоят зад създаването на един сайт.

Без тях виртуалният сайт не може да съществува: това са сървърите, фирмата за хостинг, която отговаря за поддържането на сайта на българската институция, хората, които работят за обновяването на сайта, хората, които имат парола за институционалния фейсбук профил и права за техническата работа по поддръжка на сайта, фотоапарата с висока резолюция, който долавя цветовете на носите, новия модел дигитална камера, с която се снима ръченицата в размер 7/8, програмата Фотошоп и човекът, който разбира от Фотошоп и приготвя брошури, плакати и виртуални реклами за фолклорните събори в чужбина.

По мои наблюдения, в голяма част от случаите, това са дейци от второто поколение български емигранти или дейци от техните мрежи, които имат техническата грамотност да допринесат за съхраняването на културното наследство във виртуалното пространство.

Друг проблем е съхраняването на културното наследство, което може да се разглежда в неговото чисто техническо и материално измерение – кой помни и как помним ритуалите, празниците в емигрантската общност. В разказите с ръководители на фолклорни състави от чужбина се повтаря един мотив, много ясно утвърден дори в лексиката, която използваме и в ежедневната реч: „направихме страхотен празник, страхотна програма за Коледа, ще ви я пусна, в Ютюб я има.“ Възниква технологическият въпрос за съхранението на ритуала, който от една страна се пази в паметта на хореографа и само от него, защото празникът е запаметен някъде там в гигантските сървъри с ком-

пютърна памет на глобалната мрежа; може да се провери веднага, но и никога няма да забележи кога един такъв клип може да изчезне след няколко години, ако търсачката просто не го открива вече.

Ролята на Фейсбук за консолидацията на емигрантските общности е един от фокусите в проекта на института „Добре дошли в Киберия! Записки от дигиталния терен“. В своя текст Таня Матанова и Мариянка Борисова пишат, че Фейсбук групите създават виртуално родово пространство, а виртуалните общности стимулират възникването на и сплотяването на реалните български мигрантски общности (Матанова, Борисова 2014). Процесът може да се наблюдава през анализ на словесния фолклор във виртуалните мрежи и разпространението на народно творчество, мигрантска поезия, вицове. Разпространението на фолклора чрез социалните мрежи и безбройните дигитални комуникационни канали, както и увереност в бъдещето на изследванията на фолклора в дигитален контекст, е отбелязан от автори като Тревър Бланк които разсъждават върху проблема в сборника „Фолклор и интернет“ (Blank 2009).

Ролята на Фейсбук за разпространение на словесен фолклор е в центъра и на брой 7 на онлайн списанието за културни изследвания „Семинар-БГ“: „Киберфолклор: творчеството на дигиталните народни маси.“ Там Ивайло Дичев пише за деритуализация и егалитаризъм в разпространението на смешните разкази. Преди навлизането на Фейсбук вицовете са били запазена територия на един човек, който е душата на компанията и сплотява групата около себе си. С навлизането на социалните мрежи вече всеки може да разпространява смешки, ролята на разказвача изчезва, а по думите на Ивайло Дичев така се „подкопава централността на смешния разказ, способността му да конструира общностни пространства“ (Дичев 2012).

Въпросът до колко социалните мрежи помагат за сплотяването на общности или допринасят по-скоро за изчезване на ритуалите, за разпад е въпрос на дискусия и предстои да изследваме - дали ще подходим с оптимизъм или скептицизъм към виртуалните мрежи е въпрос на изследователско концептуализиране на понятията. Важното е, че мигрантските мрежи, виртуални и реални, могат да се изследват и трябва да се изследват във връзка с разбиране на процесите на миграция и консолидация на общността и този проект е един от малкото възможности да направим една крачка отвъд наблюдението на екрана, което така или иначе се налага да правим всекидневно и вместо това да наблюдаваме конкретните специалисти и техните технологичните предмети, които съдействат за конструиране и съхраняване на културното наследство.

Цитирана литература:

Дичев, Ивайло. 2012. „Киберфолклор: Творчество на дигиталните народни маси,” в: Ивайло Дичев, Юлия Роне (съст.) *Киберфолклорът. Семинар-БГ. Онлайн списание за културни изследвания*, 7. [<http://www.seminar-bg.eu/spisanie-seminar-bg/broy7-kiberfolk.html>]

Матанова, Таня, Мариянка Борисова. 2014. „Фейсбук групите на българските мигранти в Европейския съюз – типове, функции, граници,” в: Ангелина Илиева, Лина Гергова, Лозанка Пейчева, Светла Казаларска (съст.) *Добре дошли в Киберия! Записки от дигиталния терен*. София: ИЕФЕМ-БАН, 40-55. [<http://iefem.bas.bg/welcome-to-cyberia-2014.html>]

Arango, Joaquin, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Douglas S. Massey, Adela Pellegrino, J. Edward Taylor. 1998. *Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium*. Oxford: Clarendon Press, 42-43.

Blank, Trevor. 2009. *Folklore and the Internet. Vernacular Expression in a Digital World.* Logan: Utah State university Press.

Bourdieu, Pierre, Loïc Wacquant. 1992. *An Invitation to Reflexive Sociology.* Chicago: University of Chicago Press, 119.

Granovetter, Mark S. "The Strength of Weak Ties." *American Journal of Sociology*, 1973: 1360-1380.

Harker, Richard, Cheleen Manar, Chris Wilkes (eds.). 1990. *An Introduction to the Work of Pierre Bourdieu: The practice of theory.* London: Macmillan.

Latour, Bruno. 1987. *Science in Action: How to Follow Scientists and Engineers Through Society.* Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Latour, Bruno. 2005. *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-network-theory.* Oxford: Oxford University Press.

Thomas, William I., Florian Znaniecki. 1984. *The Polish Peasant in Europe and America.* Urbana: University of Illinois Press.

